

WYROK TRYBUNAŁU (pierwsza izba)

z dnia 17 listopada 2011 r.*

W sprawie C-327/10

mającej za przedmiot wnioszek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Okresní soud v Chebu (Republika Czeska) postanowieniem z dnia 1 czerwca 2010 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 5 lipca 2010 r., w postępowaniu:

Hypoteční banka a.s.

przeciwko

Udonowi Mike'owi Lindnerowi,

TRYBUNAŁ (pierwsza izba),

w składzie: A. Tizzano, prezes izby, M. Safjan (sprawozdawca), A. Borg Barthet, J.J. Kasel i M. Berger, sędziowie,

* Język postępowania: czeski.

rzecznik generalny: V. Trstenjak,
sekretarz: K. Sztranc-Sławiczek, administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 25 maja 2010 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu Hypoteční banka a.s. przez J. Hrouzka, advokát,

- w imieniu rządu czeskiego przez M. Smolka i J. Vláčila, działających w charakterze pełnomocników,

- w imieniu rządu duńskiego przez C. Vanga, działającego w charakterze pełnomocnika,

- w imieniu rządu francuskiego przez G. de Bergues'a i B. Beaupère-Manokę, działających w charakterze pełnomocników,

- w imieniu rządu węgierskiego przez Z. Fehéra Miklósa, K. Szíjjártó i K. Molnára, działających w charakterze pełnomocników,

- w imieniu rządu niderlandzkiego przez C. Wissels, działającą w charakterze pełnomocnika,

— w imieniu Komisji Europejskiej przez M. Šimerdovą i A.M. Rouchaud-Joët, działające w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 8 września 2011 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 81 TFUE, art. 16 ust. 2, art. 17 pkt 3 i art. 24 rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 2001, L 12, s. 1), a także art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. L 95, s. 29).

- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu między Hypoteční banka a.s. (zwanym dalej „Hypoteční banka”) a U.M. Lindnerem, którego aktualny adres jest nieznany, w przedmiocie zapłaty przez tego ostatniego kwoty około 4,4 mln CZK, odpowiadającej zaległym spłatom z tytułu udzielonego mu przez Hypoteční banka kredytu hipotecznego.

Ramy prawne

Uregulowania Unii Europejskiej

Rozporządzenie nr 44/2001

- 3 Motyw drugi rozporządzenia nr 44/2001 stwierdza:

„Różnice pomiędzy przepisami poszczególnych państw o jurysdykcji i uznawaniu orzeczeń utrudniają należyte funkcjonowanie rynku wewnętrznego. Dlatego niedozownym jest wydanie przepisów celem ujednoczenia przepisów o jurysdykcji w sprawach cywilnych i handlowych oraz uproszczenia formalności ze względu na szybkie i nieskomplikowane uznawanie i wykonywanie orzeczeń z państw członkowskich związanych niniejszym rozporządzeniem”.

- 4 Zgodnie z art. 2 tego rozporządzenia:

„1. Z zastrzeżeniem przepisów niniejszego rozporządzenia osoby mające miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego mogą być pozywane, niezależnie od ich obywatelstwa, przed sądy tego państwa członkowskiego.

2. Do osób, które nie są obywatelami państwa członkowskiego, w którym mają miejsce zamieszkania, stosuje się przepisy jurysdykcyjne właściwe dla obywateli tego państwa”.

5 Artykuł 3 omawianego rozporządzenia stanowi:

„1. Osoby mające miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego mogą być pozywane przed sądy innego państwa członkowskiego tylko zgodnie z przepisami sekcji 2–7 niniejszego rozdziału.

2. W szczególności nie mają wobec tych osób zastosowania krajowe przepisy jurysdykcyjne wymienione w załączniku I”.

6 Artykuł 4 tego rozporządzenia jest sformułowany następująco:

„1. Jeżeli pozwany nie ma miejsca zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego, jurysdykcję sądów każdego państwa członkowskiego, z zastrzeżeniem art. 22 i 23, określa prawo tego państwa.

2. Przeciwno pozwanemu, który nie ma miejsca zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego, każda osoba mająca miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego, niezależnie od posiadanego obywatelstwa, może powoływać się w tym państwie na obowiązujące tam przepisy jurysdykcyjne, w szczególności te, które są wymienione w załączniku I, jak obywatel tego państwa”.

7 Zawarta w rozdziale II rozporządzenia nr 44/2001 sekcja 4, zatytułowana „Jurysdykcja w sprawach dotyczących umów z udziałem konsumentów”, obejmuje art. 15–17.

- 8 Artykuł 16 ust. 2 rozporządzenia stanowi:

„Kontrahent może wytoczyć powództwo przeciwko konsumentowi tylko przed sądy państwa członkowskiego, na którego terytorium konsument ma miejsce zamieszkania”.

- 9 Artykuł 17 rozporządzenia jest sformułowany następująco:

„Od przepisów niniejszej sekcji • można odstąpić na podstawie umowy tylko wówczas,

[...]

3) jeżeli została ona zawarta między konsumentem a jego kontrahentem, którzy w chwili zawarcia umowy mają miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu w tym samym państwie członkowskim, a umowa ta uzasadnia jurysdykcję sądów tego państwa członkowskiego, chyba że taka umowa nie jest dopuszczalna według prawa tego państwa członkowskiego”.

- 10 Artykuł 24 rozporządzenia nr 44/2001 przewiduje:

„Jeżeli sąd państwa członkowskiego nie ma jurysdykcji na podstawie innych przepisów niniejszego rozporządzenia, uzyskuje on jurysdykcję, jeżeli pozwany przed sądem tym wda się w spór. Zasada ta nie ma zastosowania, jeżeli pozwany wda się w spór w tym celu, aby podnieść zarzut braku jurysdykcji lub jeżeli inny sąd ma na podstawie art. 22 jurysdykcję wyłączną”.

- 11 Rozdział II tego rozporządzenia zawiera sekcję 8, zatytułowaną „Badanie jurysdykcji i dopuszczalności postępowania”, w której znajduje się art. 26, stanowiący w ust. 1 i 2:

„1. Jeżeli pozwany, który ma miejsce zamieszkania w jednym państwie członkowskim, jest pozwany przed sąd innego państwa członkowskiego i nie wdaje się w spór, sąd z urzędu stwierdza brak swej jurysdykcji, jeżeli jego jurysdykcja nie wynika z przepisów niniejszego rozporządzenia.

2. Sąd zawiesza postępowanie do czasu ustalenia, że pozwany miał możliwość uzyskania dokumentu wszczynającego postępowanie albo dokumentu równorzędnego w czasie umożliwiającym mu przygotowanie obrony albo że podjęte zostały wszelkie niezbędne do tego czynności”.

- 12 W rozdziale III rozporządzenia, zatytułowanym „Uznawanie i wykonywanie”, znajduje się art. 34, który w pkt 2 przewiduje, że nie uznaje się orzeczenia, „jeżeli [...] pozwanemu, który nie wdał się w spór, nie doręczono dokumentu wszczynającego postępowanie lub dokumentu równorzędnego w czasie i w sposób umożliwiających mu przygotowanie obrony, chyba że pozwany nie złożył przeciwko orzeczeniu środka zaskarżenia, chociaż miał do tego możliwość”.

- 13 Artykuł 59 rozporządzenia nr 44/2001 stanowi:

„1. Jeżeli wymaga ustalenia, czy strona ma miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego, którego sądy rozpoznają sprawę, sąd stosuje swoje prawo.

2. Jeżeli strona nie ma miejsca zamieszkania w państwie członkowskim, którego sądy rozpoznają sprawę, sąd w celu ustalenia, czy strona ma miejsce zamieszkania w innym państwie członkowskim, stosuje prawo tego państwa członkowskiego”.

Dyrektywa 93/13

- 14 Zgodnie z art. 1 ust. 1 dyrektywy 93/13 jej celem jest zbliżenie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich odnoszących się do nieuczciwych warunków umownych w umowach zawieranych pomiędzy sprzedawcą lub dostawcą a konsumentem.
- 15 Artykuł 6 ust. 1 dyrektywy przewiduje:

„Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.

Uregulowania krajowe

- 16 Artykuł 29 ust. 3 czeskiego kodeksu postępowania cywilnego (zwanego dalej „kodeksem postępowania cywilnego”), w brzmieniu obowiązującym w dniu 30 czerwca 2009 r., przewiduje, że prezes izby, jeżeli nie podejmuje innych środków, może

wyznaczyć kuratora dla strony, której miejsce zamieszkania nie jest znane, dla której nie można było dokonać doręczenia na znany adres za granicą, chorej psychicznie lub która z innych powodów zdrowotnych trwale nie może brać udziału w postępowaniu albo która nie jest w stanie wyrażać się w sposób zrozumiały.

- 17 Sąd krajowy wskazuje, że w dniu 31 marca 2005 r. Ústavní soud (sąd konstytucyjny) wydał następujące orzeczenie w odniesieniu do osoby kuratora strony, której miejsce zamieszkania nie jest znane:

„Funkcję kuratora ustanowiono w celu obrony interesów strony nieobecnej przez cały czas postępowania w taki sam sposób, jak czyniłby to pełnomocnik ustanowiony przez stronę. Gdy strona postępowania wyznacza pełnomocnika, to ona jest odpowiedzialna za dokonany wybór oraz za konkretne czynności procesowe podejmowane przez pełnomocnika. W wypadku jednak, gdy sąd ustanawia kuratora w charakterze przedstawiciela strony procesowej, wówczas to sąd jest odpowiedzialny za to, by kurator bronił praw i słuszných interesów strony. Na sądzie ciąży równocześnie obowiązek odwołania kuratora, jeżeli stwierdzi on, że kurator w ogóle nie spełnia swej roli procesowej [...] albo że czyni to w sposób niezadowolający”.

- 18 Zgodnie z art. 89a zdanie pierwsze kodeksu postępowania cywilnego, w brzmieniu obowiązującym w czasie gdy miały miejsce okoliczności faktyczne sprawy przed sądem krajowym, strony sporu gospodarczego mogą na piśmie umówić się o jurysdykcję innego sądu pierwszej instancji właściwego miejscowo, chyba że ustawa przewiduje jurysdykcję wyłączną.
- 19 Zgodnie z art. 173 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego nakaz zapłaty doręcza się pozwanemu do rąk własnych, z wykluczeniem innych sposobów doręczenia.

Postępowanie przed sądem krajowym i pytania prejudycjalne

- 20 W drodze pozwu wniesionego w dniu 16 września 2008 r. do sądu krajowego Hypoteční banka, spółka prawa czeskiego z siedzibą w Pradze (Republika Czeska), dąży do zasądzenia od U.M. Lindnera, obywatela Niemiec, kwoty 4 383 584,60 CZK, powiększonej o odsetki za zwłokę, z tytułu zaległych spłat kredytu hipotecznego udzielonego mu na podstawie umowy zawartej między stronami w dniu 19 sierpnia 2005 r. (zwanej dalej „umową”).
- 21 W art. VIII pkt 8 umowy Hypoteční banka i U.M. Lindner uzgodnili, powołując się na art. 89a kodeksu postępowania cywilnego, że „wszelkie spory wynikłe na tle [...] umowy zostają poddane jurysdykcji sądu powszechnego właściwego ze względu na siedzibę banku wpisaną do rejestru spółek w dniu wnoszenia powództwa”.
- 22 Jak wynika z postanowienia sądu krajowego, w dniu zawarcia umowy U.M. Lindner powinien mieć miejsce zamieszkania w Mariańskich Łaźniach (Republika Czeska), co oznacza, że miejsce zamieszkania konsumenta było oddalone o ponad 150 km od Pragi, gdzie mieści się „sąd powszechny właściwy ze względu na siedzibę banku”, wyznaczony przez strony w umowie.
- 23 Według twierdzeń Hypoteční banka, skierował on jednak pozew do „sądu powszechnego właściwego ze względu na miejsce zamieszkania pozwanego” zamiast do „sądu powszechnego właściwego ze względu na siedzibę banku”, ponieważ w dniu wniesienia pozwu, z niezależnych od swojej woli przyczyn, nie mógł przedstawić oryginału umowy, w związku z czym nie był w stanie spełnić ustawowego warunku wniesienia pozwu do tego ostatniego sądu.
- 24 W dniu 16 października 2008 r. sąd krajowy uwzględnił pozew, wydając nakaz zapłaty, w którym po pierwsze, nakazywał pozwanemu zapłatę powodowi żądanej kwoty powiększonej o odsetki za zwłokę, a po drugie, obciążył pozwanego kosztami

postępowania. Nakaz ten nie mógł jednak zostać doręczony do rąk własnych pozwanego, jak tego wymaga art. 173 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego, w związku z czym sąd krajowy uchylił go postanowieniem z dnia 8 września 2009 r.

25 Ponieważ pozwany nie zamieszkuje pod żadnym z adresów znanych sądowi krajowemu, a sąd ten nie był w stanie ustalić innego miejsca zamieszkania pozwanego na terytorium czeskim, zastosował on art. 29 ust. 3 kodeksu postępowania cywilnego i orzeczeniem z dnia 3 czerwca 2009 r. wyznaczył kuratora dla pozwanego, jako osoby, której miejsce zamieszkania nie jest znane.

26 Pismem z dnia 26 października 2009 r., które stanowiło pierwszą czynność dokonaną przez kuratora w sprawie przed sądem krajowym, podniósł on zarzuty co do istoty sprawy, skierowane przeciwko żądaniom Hypoteční banka w zakresie odsetek.

27 W tych okolicznościach Okresní soud v Chebu postanowił zawiesić postępowanie i skierować do Trybunału następujące pytania prejudycjalne:

„1) Czy okoliczność, że jedna ze stron postępowania sądowego jest obywatelem innego państwa niż państwo, w którym toczy się postępowanie, powoduje skutki transgraniczne w rozumieniu art. 81 (dawniej art. 65) traktatu, co jest jednym z warunków stosowania rozporządzenia [nr 44/2001] [...]?

2) Czy rozporządzenie [nr 44/2001] stoi na przeszkodzie stosowaniu przepisów krajowych umożliwiających wszczęcie postępowania przeciwko osobie, której miejsce pobytu nie jest znane?

- 3) W razie odpowiedzi przeczącej na drugie pytanie – czy podejmowanie czynności procesowych przez kuratora, ustanowionego dla pozwanego przez sąd, można uznać za poddanie się pozwanego jurysdykcji sądu, do którego wpłynął pozew w rozumieniu art. 24 rozporządzenia [nr 44/2001], nawet jeżeli przedmiotem sporu jest roszczenie oparte na umowie z udziałem konsumenta, a jurysdykcja sądów Republiki Czeskiej w omawianej sprawie byłaby wykluczona na mocy art. 16 ust. 2 [tego] rozporządzenia?
- 4) Czy wskazanie w drodze umowy konkretnego sądu jako właściwego miejscowo można uznać za podstawę jurysdykcji międzynarodowej wybranego sądu w rozumieniu art. 17 ust. 3 rozporządzenia [nr 44/2001], a jeżeli tak, to czy znajduje to zastosowanie również w wypadku, gdy klauzula jurysdykcyjna jest nieważna z powodu naruszenia art. 6 ust. 1 dyrektywy [93/13] w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich?.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

- ²⁸ Poprzez pytanie pierwsze sąd krajowy dąży w istocie do ustalenia, czy rozporządzenie nr 44/2001 należy interpretować w ten sposób, że przesłanki zastosowania zasad określania jurysdykcji uregulowanych w tym rozporządzeniu są spełnione, jeżeli jedna ze stron postępowania sądowego jest obywatelem innego państwa członkowskiego niż państwo, w którym toczy się to postępowanie.

- 29 W tej kwestii trzeba na wstępie zaznaczyć, że podobnie jak w przypadku Konwencji z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 1972, L 299, s. 32), zmienionej kolejnymi konwencjami o przystąpieniu do niej nowych państw członkowskich (zwanej dalej „konwencją brukselską”), której wykładnia znajduje zastosowanie także do rozporządzenia nr 44/2001, jeżeli postanowienia tych aktów można uznać za równoważne (wyrok z dnia 16 lipca 2009 r. w sprawie C-189/08 Zuid-Chemie, Zb.Orz. s. I-6917, pkt 18), zastosowanie zasad określania jurysdykcji zawartych w tym rozporządzeniu wymaga istnienia czynnika transgranicznego.
- 30 Jak Trybunał orzekł w odniesieniu do konwencji brukselskiej, międzynarodowy charakter stosunku prawnego może wynikać z okoliczności, iż spór powoduje powstanie kwestii określenia jurysdykcji sądów w porządku międzynarodowym (wyrok z dnia 1 marca 2005 r. w sprawie C-281/02 Owusu, Zb.Orz. s. I-1383, pkt 26).
- 31 Jest faktem, że obce obywatelstwo jednej ze stron sporu nie jest uwzględnione w ramach przepisów rozporządzenia nr 44/2001 określających jurysdykcję. Należy jednak odróżnić, jak zauważył rzecznik generalny w pkt 65 opinii, przesłanki stosowania przepisów rozporządzenia, z jednej strony, od kryteriów określania jurysdykcji międzynarodowej zgodnie z tymi przepisami z drugiej strony.
- 32 Jest zaś oczywiste, że w okolicznościach tego rodzaju jak w sprawie przed sądem krajowym obce obywatelstwo pozwanego może powodować powstanie kwestii międzynarodowej jurysdykcji sądu, do którego wniesiono pozew.
- 33 W takiej bowiem sytuacji jak w sprawie przed sądem krajowym sądy państwa członkowskiego, którego obywatelem jest pozwany, mogłyby również uznać się za właściwe, nawet w braku znanego miejsca zamieszkania pozwanego w tym państwie.

W takim razie zastosowanie jednolitych zasad określania jurysdykcji ustanowionych w rozporządzeniu nr 44/2001 w miejsce zasad obowiązujących w poszczególnych państwach członkowskich byłoby zgodne z wymaganiami pewności prawa oraz celem tego rozporządzenia, jakim jest możliwie jak najlepsza ochrona osób pozwanych mających miejsce zamieszkania na terytorium Unii Europejskiej.

- 34 Wobec tego w sytuacji tego rodzaju jak w sprawie przed sądem krajowym, w której pozwany jest obywatelem innego państwa i nie ma znanego miejsca zamieszkania w państwie sądu, do którego wniesiono pozew, zasady określania jurysdykcji zawarte w rozporządzeniu nr 44/2001 mogą znaleźć zastosowanie.
- 35 W związku z powyższym na pierwsze pytanie trzeba udzielić odpowiedzi, iż rozporządzenie nr 44/2001 należy interpretować w ten sposób, że zastosowanie ustanowionych w nim zasad określania jurysdykcji wymaga, by spór przed sądem jednego z państw członkowskich, do którego wniesiono pozew, powodował powstanie kwestii określenia międzynarodowej jurysdykcji tego sądu. Sytuacja taka występuje w wypadku tego rodzaju jak w sprawie przed sądem krajowym, gdy do sądu jednego z państw członkowskich wniesiono pozew przeciwko obywatelowi innego państwa członkowskiego, którego miejsce zamieszkania nie jest temu sądowi znane.

W przedmiocie pytania drugiego

- 36 Poprzez pytanie drugie sąd krajowy dąży do ustalenia, czy rozporządzenie nr 44/2001 należy interpretować w ten sposób, że stoi ono na przeszkodzie stosowaniu przepisu prawa wewnętrznego państwa członkowskiego pozwalającego prowadzić postępowanie przeciwko osobie, której miejsce zamieszkania nie jest znane.

- 37 Odpowiadając na to pytanie, należy na wstępie zaznaczyć, że celem rozporządzenia nr 44/2001, podobnie jak konwencji brukselskiej, nie jest ujednoczenie wszelkich zasad postępowania obowiązujących w państwach członkowskich, lecz uregulowanie kwestii właściwości sądów do rozpatrywania sporów w sprawach cywilnych i handlowych w stosunkach między tymi państwami oraz ułatwienie wykonywania orzeczeń sądowych w tych sprawach (zob. podobnie wyrok z dnia 5 lutego 2004 r. w sprawie C-18/02 DFDS Torline, Rec. s. I-1417, pkt 23).
- 38 W razie braku w rozporządzeniu normy określającej wprost jurysdykcję w sytuacji tego rodzaju jak przed sądem krajowym, gdy miejsce zamieszkania pozwanego nie jest znane, należy przede wszystkim zbadać, czy – i ewentualnie na podstawie jakiego przepisu – rozporządzenie może jednak znaleźć zastosowanie oraz czy można wywieść z niego kryterium pozwalające określić właściwość sądu.
- 39 W sprawie przed sądem krajowym chodzi o powództwo wniesione przeciwko konsumentowi przez drugą stronę umowy. Należy wobec tego przypomnieć, że zgodnie z art. 16 ust. 2 rozporządzenia tego rodzaju powództwo może zostać wniesione wyłącznie przed sąd państwa członkowskiego, na którego terytorium znajduje się miejsce zamieszkania konsumenta.
- 40 Wobec tego sąd, który ma rozpatrywać powództwo przeciwko konsumentowi, powinien w pierwszej kolejności zbadać, z zastosowaniem – zgodnie z art. 59 ust. 1 rozporządzenia – swojego prawa krajowego, czy konsument ma miejsce zamieszkania na terytorium tego samego państwa członkowskiego.
- 41 Następnie, jeżeli dojdzie do wniosku, jak to miało miejsce w sprawie przed sądem krajowym, że pozwany nie ma miejsca zamieszkania na terytorium tego samego państwa członkowskiego, powinien zbadać, czy pozwany zamieszkuje na terytorium innego państwa członkowskiego. W tym celu sąd stosuje, zgodnie z art. 59 ust. 2 rozporządzenia, prawo tego drugiego państwa członkowskiego.

- 42 Jeżeli sąd z jednej strony nadal nie jest w stanie ustalić miejsca zamieszkania konsumenta, a z drugiej strony nie ma pewności, że konsument ten zamieszkuje poza terytorium Unii Europejskiej – co powodowałoby zastosowanie art. 4 rozporządzenia – należy zbadać, czy art. 16 ust. 2 rozporządzenia można interpretować w ten sposób, że w podobnej sytuacji zasada jurysdykcji sądów państwa członkowskiego, na którego terytorium znajduje się miejsce zamieszkania konsumenta, ustanowiona we wspomnianym przepisie, obejmuje również jego ostatnie znane miejsce zamieszkania.
- 43 Takie rozwiązanie zdaje się odpowiadać logice rozporządzenia i jest zgodne z ustanowionym w nim systemem.
- 44 Jest ono przede wszystkim w pełni zgodne z celem rozporządzenia nr 44/2001, jakim jest wzmocnienie ochrony prawnej osób mających miejsce zamieszkania na terytorium Unii Europejskiej, przy jednoczesnym umożliwieniu powodowi łatwego ustalenia, do jakiego sądu może wnieść pozew, a pozwanemu przewidzenia w sposób racjonalny, przed który sąd może zostać pozwany (zob. w szczególności wyrok z dnia 25 października 2011 r. w sprawach połączonych C-509/09 i C-161/10 eDate Advertising i in., Zb.Orz. s. I-10269, pkt 50).
- 45 Rozwiązanie to pozwala ponadto, przy zachowaniu pierwszeństwa stosowania jednolitych zasad ustanowionych w rozporządzeniu nr 44/2001 w stosunku do różnorodnych zasad krajowych, uniknąć sytuacji, gdy brak możliwości ustalenia aktualnego miejsca zamieszkania pozwanego uniemożliwia określenie sądu właściwego i pozbawia powoda prawa do dochodzenia roszczeń na drodze sądowej. Może to mieć miejsce w szczególności w takiej sytuacji jak w sprawie przed sądem krajowym, w której konsument, który zgodnie z art. 16 ust. 2 rozporządzenia powinien zostać pozwany przed sąd państwa członkowskiego, na którego terytorium zamieszkuje, opuścił miejsce zamieszkania przed wniesieniem przeciwko niemu pozwu.

- 46 Kryterium ostatniego znanego miejsca zamieszkania konsumenta dla potrzeb stosowania art. 16 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001 pozwala wreszcie zapewnić równowagę między prawami powoda i pozwanego, w szczególności w sytuacji tego rodzaju jak w sprawie przed sądem krajowym, w której pozwany miał obowiązek poinformować kontrahenta o każdej zmianie adresu następującej po zawarciu umowy długoterminowego kredytu hipotecznego.
- 47 Wobec powyższego należy uznać, że w sytuacji tego rodzaju jak w sprawie przed sądem krajowym, w której konsument będący stroną umowy długoterminowego kredytu hipotecznego przewidującej obowiązek poinformowania drugiej strony o każdej zmianie adresu opuszcza miejsce zamieszkania przed wniesieniem przeciwko niemu pozwu w związku z naruszeniem zobowiązań umownych, sąd państwa członkowskiego, na którego terytorium znajduje się ostatnie znane miejsce zamieszkania tego konsumenta, jest właściwy na podstawie art. 16 ust. 2 rozporządzenia do rozpoznania owego pozwu, jeżeli nie jest w stanie ustalić zgodnie z art. 59 rozporządzenia aktualnego miejsca zamieszkania pozwanego ani też nie ma dowodów pozwalających uznać, że pozwany zamieszkuje w rzeczywistości poza terytorium Unii Europejskiej.
- 48 Należy jednocześnie przypomnieć, w odniesieniu do wymagań, jakim musi odpowiadać prowadzone postępowanie, że całość przepisów rozporządzenia nr 44/2001 wyraża zamiar, by w ramach celów, którym to rozporządzenie służy, postępowania prowadzące do wydania orzeczeń sądowych odbywały się z poszanowaniem prawa do obrony (zob. wyroki: z dnia 21 maja 1980 r. w sprawie 125/79 Denilauler, Rec. s. 1553, pkt 13; z dnia 2 kwietnia 2009 r. w sprawie C-394/07 Gambazzi, Zb.Orz. s. I-2563, pkt 23).
- 49 Jednakże poszanowanie prawa do obrony, czego wymaga również art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, należy pogodzić z poszanowaniem prawa powoda do wniesienia sprawy do sądu celem uzyskania rozstrzygnięcia w przedmiocie zasadności jego roszczeń.

- 50 W kwestii tej Trybunał orzekł w pkt 29 ww. wyroku w sprawie Gambazzi, że prawa podstawowe, jak poszanowanie prawa do obrony, nie mają charakteru absolutnego, lecz mogą podlegać ograniczeniom. Jednakże ograniczenia te powinny rzeczywiście odpowiadać interesowi ogólnemu, któremu służy rozpatrywany przepis, i nie stanowić, w świetle wyznaczonego celu, nieproporcjonalnej ingerencji w te prawa.
- 51 Trzeba tutaj przypomnieć, że Trybunał orzekł już, iż zamiar uniknięcia sytuacji, w której powód zostanie pozbawiony dostępu do wymiaru sprawiedliwości ze względu na brak możliwości ustalenia miejsca zamieszkania pozwanego, stanowi tego rodzaju interes ogólny (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Gambazzi, pkt 31–33). Do sądu krajowego należy zbadanie, czy rozpatrywany przepis krajowy rzeczywiście służy realizacji tego interesu.
- 52 W odniesieniu do konieczności nienaruszania w sposób nieproporcjonalny prawa do obrony należy zauważyć, że ma to zastosowanie szczególnie do wykładni art. 26 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001. Przepis ów trzeba roznieść w ten sposób, że sąd właściwy zgodnie z omawianym rozporządzeniem może zgodnie z prawem prowadzić postępowanie w sytuacji, gdy nie zostanie ustalone, iż pozwany miał możliwość otrzymać pozew, tylko pod warunkiem podjęcia wszelkich działań zmierzających do umożliwienia mu obrony. W związku z tym sąd prowadzący postępowanie powinien upewnić się, że podjęto wszelkie poszukiwania, jakich wymaga zasada staranności i dobrej wiary, w celu odszukania pozwanego.
- 53 Wprawdzie nawet przy spełnieniu powyższych warunków możliwość prowadzenia postępowania bez poinformowania powoda, po doręczeniu pozwu, jak w sprawie przed sądem krajowym, kuratorowi wyznaczonemu przez sąd rozpatrujący sprawę, ogranicza prawo pozwanego do obrony. Ograniczenie jest jednak uzasadnione ze względu na prawo powoda do skutecznej ochrony sądowej, jako że w razie braku takiej możliwości prawo to byłoby czysto teoretyczne.

54 W odróżnieniu bowiem od sytuacji pozwanego, który, pozbawiony możliwości skutecznej obrony, będzie mógł dochodzić poszanowania swoich praw, sprzeciwiając się uznaniu wydanego przeciwko niemu orzeczenia na podstawie art. 34 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001 (zob. podobnie wyrok z dnia 11 czerwca 1985 r. w sprawie 49/84 Debaecker i Plouvier, Rec. s. 1779, pkt 11), powód może zostać pozbawiony wszelkich możliwości dochodzenia swoich roszczeń.

55 Na drugie pytanie trzeba wobec tego udzielić odpowiedzi, iż rozporządzenie nr 44/2001 należy interpretować w ten sposób, że

— w sytuacji tego rodzaju jak w sprawie przed sądem krajowym, w której konsument będący stroną umowy długoterminowego kredytu hipotecznego przewidującej obowiązek poinformowania drugiej strony o każdej zmianie adresu opuszcza miejsce zamieszkania przed wniesieniem przeciwko niemu pozwu w związku z naruszeniem zobowiązań umownych, sąd państwa członkowskiego, na którego terytorium znajduje się ostatnie znane miejsce zamieszkania tego konsumenta, jest właściwy na podstawie art. 16 ust. 2 rozporządzenia do rozpoznania owego pozwu, jeżeli nie jest w stanie ustalić zgodnie z art. 59 rozporządzenia aktualnego miejsca zamieszkania pozwanego ani też nie ma dowodów pozwalających uznać, że pozwany zamieszkuje w rzeczywistości poza terytorium Unii Europejskiej;

— rozporządzenie to nie stoi na przeszkodzie stosowaniu przepisu wewnętrznego prawa procesowego państwa członkowskiego pozwalającego, w celu uniknięcia sytuacji, w której powód zostanie pozbawiony dostępu do wymiaru sprawiedliwości ze względu na brak możliwości ustalenia miejsca zamieszkania pozwanego, prowadzić postępowanie przeciwko osobie, której miejsce zamieszkania nie jest znane bez jej obecności, pod warunkiem że sąd rozpatrujący sprawę upewnił się,

iż podjęto wszelkie poszukiwania, jakich wymaga zasada staranności i dobrej wiary, w celu odnalezienia pozwanego.

- 56 Ze względu na odpowiedź udzieloną na pytania pierwsze i drugie, odpowiedź na pytania trzecie i czwarte nie jest konieczna.

W przedmiocie kosztów

- 57 Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem; do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (pierwsza izba) orzeka, co następuje:

- 1) **Rozporządzenie Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych należy interpretować w ten sposób, że zastosowanie ustanowionych w nim zasad określania jurysdykcji wymaga, by spór przed sądem jednego z państw członkowskich, do którego wniesiono pozew, powodował powstanie kwestii określenia międzynarodowej jurysdykcji tego sądu. Sytuacja taka występuje w wypadku tego rodzaju jak w sprawie przed sądem krajowym, gdy do sądu jednego z państw członkowskich wniesiono pozew przeciwko obywatelowi innego państwa członkowskiego, którego miejsce zamieszkania nie jest temu sądowi znane.**

2) Rozporządzenie nr 44/2001 należy interpretować w ten sposób, że

- w sytuacji tego rodzaju jak w sprawie przed sądem krajowym, w której konsument będący stroną umowy długoterminowego kredytu hipotecznego przewidującej obowiązek poinformowania drugiej strony o każdej zmianie adresu opuszcza miejsce zamieszkania przed wniesieniem przeciwko niemu pozwu w związku z naruszeniem obowiązków umownych, sąd państwa członkowskiego, na którego terytorium znajduje się ostatnie znane miejsce zamieszkania tego konsumenta, jest właściwy na podstawie art. 16 ust. 2 rozporządzenia do rozpoznania owego pozwu, jeżeli nie jest w stanie ustalić zgodnie z art. 59 rozporządzenia aktualnego miejsca zamieszkania pozwanego ani też nie ma dowodów pozwalających uznać, że pozwany zamieszkuje w rzeczywistości poza terytorium Unii Europejskiej;

- rozporządzenie to nie stoi na przeszkodzie stosowaniu przepisu wewnętrznego prawa procesowego państwa członkowskiego pozwalającego, w celu uniknięcia sytuacji, w której powód zostanie pozbawiony dostępu do wymiaru sprawiedliwości ze względu na brak możliwości ustalenia miejsca zamieszkania pozwanego, prowadzić postępowanie przeciwko osobie, której miejsce zamieszkania nie jest znane bez jej obecności, pod warunkiem że sąd rozpatrujący sprawę upewnił się, iż podjęto wszelkie poszukiwania, jakich wymaga zasada staranności i dobrej wiary, w celu odnalezienia pozwanego.

Podpisy